

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre dünyada 64 milyonu kız, 88 milyonu erkek çocuğu olmak üzere toplam 152 milyon çocuk, işçi olarak çalıştırılmaktadır. Çocuk işçiliğine her sektörde rastlanmakla birlikte, **çalışan çocukların yüzde 70'i tarım alanında** yer almaktadır. Sayısal olarak baktığımızda, **çocuk işçilerin 108 milyonu tarım sektöründe**, 26 milyonu hizmet sektöründe ve 18 milyonu sanayi sektöründe çalışmaktadır. Türkiye'de çocuk işçilerin **yüzde 45'inin tarım**, yüzde 30'unun hizmet ve yüzde 25'inin sanayi-inşaat sektöründe çalışmaktadır. TÜİK verilerine göre 720 bin çocuk işçi bulunmaktadır. Ancak başta aileleriyle birlikte mevsimlik tarım işçiliği yapan çocuklar, göçmen çocuklar ve sayısı 1,5 milyonu bulan çırak, stajyer ve meslek eğitimi gören öğrencileri göz önüne alındığında bugün Türkiye'de en az 2 milyon çocuk işçi olduğu görülmektedir. Önlem alınmadığı takdirde Dünya ile birlikte Türkiye'de çalışan çocuk sayısı büyük bir hızla yükselecektir.

Özetle Türkiye'de, taraf olunan uluslararası sözleşme ve amir ulusal hükümlere rağmen çocukların eğitim, sağlık, ekonomik sömürüden korunma, uygun standartta yaşama ve oyun oynama gibi temel hakları ihlal edilmektedir. Özellikle, tarım sektöründeki çocuklarında ucuz iş gücü olarak kullanılan mevsimlik çocuk tarım işçileri; sürekli adreslerinde kısa süreli kalan ve göçebe çalışma yaşamları olan mevsimlik tarım işçisi çocukların yarısından fazlası okula gidememekte ya da devam edememektedir.

Bu nedenle Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği'ne maruz kalan çocukların belirlenmesi, onları zorunlu çalışma koşullarına sevk eden sorunların tespit edilmesi ve söz konusu sorunlara çözüm üretilmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis araştırması açılması için gereğini arz ve teklif ederim.

Ömer ÖCALAN
Şanlıurfa Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

“Çarklar dönsün” şeklinde özetlenebilecek, neoliberal bir anlayışıyla uluslararası rekabeti teşvik eden ve buna göre iç pazarda üretimi yoğunlaştırırken, beraberinde emek yoğun sektörlerde toplam çalışma süreleri uzarken, ucuz ve güvencesiz işgücü temin etmek için iş hukuku ve ilgili yasal prosedürlerin çoğu üretim lehine uygulanmaktadır. En önemlisi de salgında çocuk işçilerin daha uzun saatler ve daha ağır koşullarda çalışmaya zorlandığı görülmektedir. Ekonomik krizin etkileriyle birleşen pandemi sürecinde, hane gelirinin azalması ve ucuz işgücüne talebin artmasının yanı sıra okulların fiziki olarak kapanması da çocuk işçiliğin daha da artmasına sebep olmuştur. Bu süreçte, 20 yaş altı sokağa çıkma yasağının olduğu dönemde dahi başta mevsimlik tarım işçisi çocuklar, sokağa çıkma ve seyahat yasağından muaf tutularak çalışmaya devam etmeleri, Türkiye’de sermayenin ucuz, güvencesiz ve kayıt dışı çocuk emeğinin sömürüsünün artırmasına yol açmıştır. Türkiye’de 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım işletmeleri İş Kanunu kapsamı ve işyeri denetlenmelerin dışında bırakılması ve yaptırım uygulanmaması, haliyle söz konusu sömürü politikalarını olağanlaştırmaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliğinde, tarım alanlarına göç eden aileler ile birlikte çocukları da bulunmakta ve çoğu çocuk aileleriyle birlikte çalışmaktadır. Dolayısıyla, mevsimlik göçün bir parçası olan çocuklar, gittikleri yerlerde bir biçimde tarımsal ucuz emeğin de bir parçası olmaktadır. Bu anlamda, Türkiye’de yaklaşık olarak 2 milyon civarında mevsimlik tarım işçisinin ana gövdesi çocuk (çocuklar görünür olmazsa dahi) ve kadın emeğinden oluşturmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, çocuk iş cinayetlerinin en fazla yaşandığı iller olan İstanbul, Şanlıurfa, Mersin, Gaziantep, Antalya, Bursa, Aydın ve Adana gibi aynı zamanda iç göçün de yoğun olması da göç ve mevsimli tarım işçiliğinin arasında doğrusal ilişkiyi göstermektedir. Bu şehirlerde aynı zamanda çocuk nüfusu, tarım işçiliği ve göçmen nüfusu da yüksek orandadır.

Mevsimlik Tarım Çocuk İşçileri, günlük 10-12 saati bulan sürelerde çoğu kez ayrıca yevmiye dahi verilmeden çalıştırılmakta ve en temel haklardan bile mahrum bırakılmaktadırlar. Bu nedenle iş cinayetlerinde yaşamını yitiren çocukların yüzde 53’ü tarım işçilerini oluşturmaktadır. Tuvalet, barınma, elektrik ve çöplerin toplanması gibi en temel insani ihtiyaçları bile karşılanmayan özellikle mevsimlik tarım işçilerinin konakladığı yerlerde en yaygın problemlerden birisi de suya sürekli erişim sıkıntısıdır. Çalışma ortamında içme ve kullanma suyu kaynağı olarak çoğunlukla tanker ya da taşıma su kullanılırken işçiler diğer temel ihtiyaçlar için en yakındaki su kaynaklarını kullanmak durumunda kalırken, gündelik

ihtiyaçlarını karşılamak bile çocuklar için bir "ölüm" nedenine dönüşmektedir. Su kanalları başta olmak üzere baraj, nehir ya da tarım alanlarına yakın diğer su kaynaklarında boğulma, her yıl onlarca çocuk işçinin ölümüne neden olan sebeplerden yalnızca birisidir. Sayıları bilinmemekle birlikte 2021 yılında en az 10 mevsimlik tarım işçisi çocuk boğularak yaşamını yitirmiştir. **Sadece 2021 Nisan ayında 8 mevsimlik tarım işçisi** çocuk boğularak yaşamını yitirirken son olarak 2021 Ekim ayında Şanlıurfa'dan Çorum'a çalışmaya giden mevsimlik tarım işçisi ailenin çocuğu 13 yaşındaki Ali Kubacık su göletinde boğularak yaşamını yitirmiştir. Aynı zamanda barınma koşullarının elverişsizliği yine en çok çocukları etkilemektedir. Kalabalık çadır alanlarında ortak banyo ve ortak tuvalet kullanmalarından dolayı enfeksiyon hastalıkları kaçınılmaz hale gelmektedir. Tarım sektöründe çalışan çocuklar, tarım arazisine ulaşmak için bindikleri kamyonet ve traktör kazaları, böcek ve tarım ilaçları olmak üzere kimyasal maddeye maruz kalınması, aşırı sıcak ve nemli ortamlardaki çalışma koşulları, böcek ısırılmaları gibi pek çok nedenden dolayı yaşamlarını yitirmektedirler. Bu nedenle, çocuk işçiliğindeki ölüm ve yaralanma oranlarının tarım sektöründe fazla olmaktadır.

GEREKÇE

Türkiye'de çocuklar toplumsal, siyasal, iktisadi ve toplumsal cinsiyet alanında yaşanan krizlerden en çok etkilenen grupların başında gelmektedir. Türkiyeli milyonlarca çocuk işçilik/zorla çalıştırılma, istismar, madde bağımlılığı, şiddet ve yoksulluk gibi sorunlarla karşı karşıyadır, bunun yanı sıra anadilinde eğitim görememe/asimilasyon ve zorla yerinden edilme gibi şiddet süreçlerinin merkezinde yine çocuklar yer almaktadır. Özellikle çatışma koşulları ve köylerin boşaltılması nedeniyle aileleriyle birlikte göç etmek zorunda kalan Kürt çocukları, çocuk işçiliğinden çok daha fazla etkilenmektedirler. Daha önce Uğur Kaymaz ve Ceylan Önkol örnekleri ile birlikte son yıllarda ise zırhlı araçların çarpması sonucu birçok Kürt çocuğun yaşamını yitirmesi hafızlardaki tazeliğini korumaktadır. 2008-2021 Ekim itibarıyla arasında zırhlı araçların neden olduğu kaza ve cinayetlerde en az 21'i çocuk hayatını kaybetmiş, en az 23'ü çocuk ise yaralanmıştır. Çocuk iş cinayetlerinin önlenememesinin bir nedeni de bu alanda görülen cezasızlıktır. Panzer ve benzeri şiddet araçları ile çocuklar yaşamını yitirdiğinde de devreye sokulmaktadır. Çocuk işçiliğinin ve çocuk iş cinayetlerinin önlenememesinin bir nedeni de bu alanda görülen cezasızlık ve denetimsizlik politikasıdır. Cezasızlık ve denetimsizlik politikası, devletin adete bir yönetme biçimi haline dönüşmüştür. Dolayısıyla cezasızlık politikası, çocuk işçiliğindeki cinayetler ve benzeri ölüm ve hak ihlalleri kalıcı bir politikaya dönüşmüştür.

Bütün bu düzenlemelere rağmen uygulamaya bakıldığında tersi bir süreç ve uygulamalar söz konusudur. Bu nedenle, Türkiye’de Çocuk işçiliği ve mevsimlik tarım çocuk işçiliği azalmak yerine giderek artmaya devam etmektedir. Türkiye’de tarımsal hasat zamanında, milyonlarca tarım işçisi yaşadığı ilden hasattın yapıldığı başka illere göç etmektedir. Bu hasat sürecinde göç eden ailelerin çoğu çadırlarda yaşamını sürdürmektedir. Bu göç yolculuğunda ve çadır yaşamında ailelere binlerce çocuk eşlik etmektedir. Tarım sektöründeki çocuklar, sürekli adreslerinde kısa süreli kalan ve göçebe çalışma yaşamları olan mevsimlik tarım işçisi çocukların yarısından fazlası okula gidememekte ya da devam edememektedir. Gezici

mevsimlik tarım işçiliği ise tarım işçiliğinden de farklı olarak özellikle çocuk işçiler için pek çok risk barındırmaktadır. Güneşe maruz kalma, böcek ısırması, tarım kimyasallarıyla temas etme, eğilerek çalışma, ağır yük taşıma gibi risklerin yanı sıra gezici mevsimlik tarım işçisi çocuklar naylon çadırlarda yaşama, yeterli beslenememe, temiz suya ulaşamama, okula gidememe gibi pek çok riskle de karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin de taraf olduğu Suriye savaşının tetiklediği insani krizle birlikte, 2011 yılından bu yana sayısı her geçen gün artan mülteci nüfus içerisinde de çocuk işçiliği ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır. Türkiye'de yıllardır süregelen mevsimlik tarımda çocuk işçiliği sorunu, Suriyeli çocukların da tarımda çalışmaya başlamasıyla giderek derinleşmektedir. Dolayısıyla mülteci nüfusun artmasıyla birlikte çocuk işçiliği de ciddi boyutlara ulaşmıştır. Mevsimlik tarım işgücüne dahil olan mülteci aileler ve çocukları olumsuz yaşam koşullarının yanı sıra ayrımcılığa ve tarım işçileri arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğine maruz kalmaktadırlar.

Bu alanların tümü İş Kanunu'nun kapsamı dışında olduğundan haliyle de denetimin de dışında kalmaktadır. Bu durum çocuk işçiliğinin temelini oluşturan yerlerin denetim dışı bırakılarak "*çocuk emeğinin daha fazla sömürüsüne göz yumma*" politikasına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de çocuk işçiliğinin bu denli yaygınlaşması ve geldiği boyutun önemli nedenlerinden birisi de devletin bu alana ilişkin etkin bir politika yürütmediği gibi denetimsizlik ve cezasızlık politikasının uygulanmasıdır. Bu bağlamda tamamen denetimsiz olan ücretsiz aile işçiliğinin ve küçük yaşta çalışmanın yaygın olduğu tarım sektörünün keyfi ve kuralsızlığı ile birlikte çocuk işçilik ve çocuk iş cinayetleri artmasına neden olmuştur. Türkiye'de ücretli ve ücretsiz aile işçisi çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu işkolu ve çocuk işçilik bakımından başlıca sektör tarım sektörünün olması, çocuk iş cinayetleri de ağırlıklı olarak çocuk istihdamının en fazla olduğu ve kötü çalışma koşullarının yoğun olduğu alanlardan biri olan tarımda yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla tarım sektörü aslında, yasaların ve politikaların uygulanmadığı veya görmekten imtina ettiği bir alan olarak çocuk emeğinin daha fazla sömürüsüne ve çocuk iş cinayetlerine göz yumulan bir alan haline gelmiştir. Türkiye'de çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri arasında sayılan, ücretli ve ücretsiz aile işçisi çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu işkolu tarım sektörüdür. Çocuk iş cinayetleri de ağırlıklı olarak çocuk istihdamının en fazla olduğu ve kötü çalışma koşullarının yoğun olduğu alanlardan biri olan tarımda yoğunlaşmaktadır. Tarım işçisi çocukların yüzde 64'ü 5-14 yaş arasındaki çocuklardan

oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ekonomik ve sosyal nedenlerden ötürü, 4-7 ay süreyle seyahat eden ebeveynlerine katılmakta, ailelerinin geçimlerine katkıda bulunmak için yaşlarına uygun olmayan işlerde çalıştırılmaktadır. Tarımda kullanılan makine ve ekipmanın tehlikeleri, pestisitlere maruz kalma, uzun çalışma saatleri, iklim koşullarına (sıcak ve soğuk) maruz kalma, ağır yük kaldırma/taşıma, fiziksel zorlanma, izole ortamlarda çalışma gibi durumlar olumsuz barınma koşullarıyla birleşmesinden dolayı, tarım işçisi çocuklar sıkça yaşamları boyunca sürecek kronik sağlık sorunlarına maruz kaldıkları görülmektedir.

Yukarıda kısaca ifade edilen Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği ile ilgili yaşanan sorunların tespiti ve çözüm ile birlikte tedbirlerinin belirlenmesi amacıyla Meclis Araştırması açılması hayati önem taşımaktadır.

1	TULAY HATIMOĞULLARI ORUÇ	ADANA	<i>T. Hatimoğulları</i>
2	NURAN İMİR	ŞIRNAK	<i>N. İmir</i>
3	GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT	MUŞ	<i>G. Kılıç</i>
4	ALİCAN ÖNLÜ	TUNCELİ	<i>A. E. Önlü</i>
5	REMZİYE TOSUN	DİYARBAKIR	<i>R. Tosun</i>
6	ABDULLAH KOÇ	AĞRI	<i>A. Koç</i>
8	ERDAL AYDEMİR	BİNGÖL	<i>E. Aydemir</i>
9	HASAN ÖZGÜNEŞ	ŞIRNAK	<i>H. Özgüneş</i>
10	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	<i>O. Faruk Gergerlioğlu</i>
11	AYŞE SÜRÜCÜ	ŞANLIURFA	<i>A. Sürücü</i>
12	MURAT SARISAÇ	VAN	<i>M. Sarisaç</i>
13	ŞEVİN COŞKUN	MUŞ	<i>Ş. Coşkun</i>
14	AYŞE ACAR BAŞARAN	BATMAN	<i>A. Acar Başaran</i>
15	KEMAL BÜLBÜL	ANTALYA	<i>K. Bülbül</i>
16	MURAT ÇEPNİ	İZMİR	<i>M. Çepni</i>
17	EBRÜ GÜNAY	MARDİN	<i>E. Günay</i>
18	NUSRETTİN MAÇIN	ŞANLIURFA	<i>N. Maçin</i>
19	SAİT DEDE	HAKKARİ	<i>S. Dede</i>
20	SEMRA GÜZEL	DİYARBAKIR	<i>S. Güzel</i>